

TƯ TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ NHÀ GIÁO SUY NGHĨ VỀ VỊ TRÍ, VAI TRÒ CỦA NHÀ GIÁO TRONG ĐIỀU KIỆN HIỆN NAY

PGS.TS. NGUYỄN THỊ THỌ
Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

Tóm tắt: Chủ tịch Hồ Chí Minh là một nhà giáo dục vĩ đại. Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục nói chung và về nhà giáo nói riêng có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc. Nhận thức đúng đắn vai trò, vị trí của nhà giáo, xây dựng, bồi dưỡng đội ngũ nhà giáo đáp ứng yêu cầu đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, đào tạo của nước ta theo tư tưởng Hồ Chí Minh là một nhiệm vụ quan trọng và cấp bách hiện nay.

Từ khóa: tư tưởng Hồ Chí Minh về nhà giáo, sự nghiệp "trồng người"

1. Tư tưởng Hồ Chí Minh về nhà giáo

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm đến sự nghiệp giáo dục, Người luôn suy nghĩ và trăn trở về công việc "trồng người": "Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người"¹. "Với mục tiêu của chiến lược "trồng người" là

"*dạy dỗ con em của nhân dân thành người công dân tốt, người lao động tốt, người chiến sĩ tốt, người cán bộ tốt của nước nhà*", theo Người, phải xây dựng một nền giáo dục toàn diện để đào tạo những con người có đức, có tài. Nền giáo dục đó phải kết hợp chặt chẽ giữa học và hành, lý luận gắn liền với thực tiễn, gắn liền giáo dục của nhà trường với gia đình và xã hội,

học suốt đời, kết hợp tự học với học trong nhà trường, học trong sách vở và học trong cuộc sống². Đây là vấn đề cơ bản, cốt lõi, chỉ rõ sự khác biệt giữa nền giáo dục xã hội chủ nghĩa với nền giáo dục phong kiến, thực dân trước đó. Người chỉ ra phương pháp quan trọng để đưa sự nghiệp giáo dục phát triển, đó là: thầy, cô giáo và những người làm công tác giáo dục phải được bồi dưỡng, huấn luyện để có thể kết hợp tốt ba môi trường giáo dục: gia đình, nhà trường và xã hội. Sự yếu kém, lo ngại ở bất cứ khâu nào cũng ảnh hưởng đến kết quả giáo dục.

Sự nghiệp “trồng người”, giáo dục - đào tạo được xác định là sự nghiệp chung của Đảng, Nhà nước và toàn xã hội, nhưng người trực tiếp thực hiện nhiệm vụ là đội ngũ nhà giáo - những người có vị trí, vai trò hết sức quan trọng. Thầy, cô giáo là những người định hướng, dẫn dắt thế hệ trẻ từng bước nắm bắt tri thức và chân lý thời đại, mọi tài liệu, giáo trình dù hay đến đâu mà không có thầy, cô giáo hướng dẫn thì cũng không thể phát huy hết tác dụng đối với người học. Có thể khẳng định, người thầy là yếu tố quyết định đến chất lượng giáo dục, sản phẩm của quá trình dạy học là tương lai của cả dân tộc.

Nói về đạo đức nhà giáo, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nêu lên những phẩm chất cơ bản: hết lòng phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân; thương yêu học trò và yêu nghề; yêu lao động và quý trọng người lao động chân tay; có tinh thần đoàn kết, giúp đỡ nhau cùng tiến bộ. Theo tư tưởng của Người, đạo đức nhà giáo hay đạo đức nghề giáo là những quy tắc, chuẩn mực quy định thái độ, hành vi ứng xử của nhà giáo trong đời sống, đạo đức nhà giáo có ảnh hưởng trực tiếp đến chất lượng giáo dục, đào tạo. Bác nói: “Giáo viên phải chú ý cả tài, cả đức, tài là văn hóa, chuyên môn, đức là chính trị. Muốn cho

học sinh có đức thì giáo viên phải có đức... thầy giáo, cô giáo phải gương mẫu, nhất là đối với trẻ con. Trách nhiệm đó rất là vẻ vang, quan trọng³. Người thầy giáo phải thương yêu học trò, quan tâm, chăm sóc học trò, song cách thể hiện phải phù hợp với từng lứa tuổi và cấp học. “Giáo dục được người thầy giáo, được cả một thế hệ”, thầy tốt thì ảnh hưởng tốt, thầy xấu thì ảnh hưởng xấu, một tấm gương sáng của người thầy sẽ được cả một thế hệ noi theo; ngược lại, một hành vi xấu của người thầy có thể làm tổn thương, làm mất niềm tin của cả một thế hệ.

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn đề cao sứ mệnh và vai trò của đội ngũ nhà giáo, coi thầy giáo, cô giáo là những “người vẻ vang nhất”, những “người anh hùng vô danh”. Trong *Bài nói chuyện tại trường Đại học Sư phạm Hà Nội* (tháng 10/1964), Người căn dặn: “Có gì vẻ vang hơn là nghề đào tạo những thế hệ sau này tích cực góp phần xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản? Người thầy giáo tốt - thầy giáo xứng đáng là thầy giáo - là người vẻ vang nhất. Dù là tên tuổi không đăng trên báo, không được thưởng huân chương, song những người thầy giáo tốt là những anh hùng vô danh. Đây là một điều rất vẻ vang. Nếu không có thầy giáo dạy dỗ cho con em nhân dân, thì làm sao mà xây dựng chủ nghĩa xã hội được? Vì vậy nghề thầy giáo rất là quan trọng, rất là vẻ vang⁴. Những thầy giáo, cô giáo là những chiến sĩ vô danh trên mặt trận văn hóa, giáo dục, những đóng góp thầm lặng của họ đã góp phần đánh đuổi “giặc đói”, đẩy lùi “giặc đói”, thúc đẩy nền kinh tế phát triển, đưa đất nước vững bước đi lên chủ nghĩa xã hội. Không chỉ khẳng định vai trò của đội ngũ nhà giáo, Chủ tịch Hồ Chí Minh còn đánh giá cao những nỗ lực, cố gắng của đội ngũ này trong sự nghiệp dạy và học.

Người khuyên các thầy, cô giáo phải cùng nhau cố gắng nghiên cứu, tìm tòi, đổi mới nội dung, phương pháp dạy học, gắn bài giảng với thực tiễn để đem lại những kiến thức thiết thực cho học sinh, đào tạo họ trở thành những người vừa có tài, vừa có đức cho xã hội. Người nói: “Các nhà giáo dục thi đua nhau tìm cách dạy dỗ cho mau, cho tốt, cho thiết thực với công việc kháng chiến và kiến quốc, để đào tạo ra nhiều cán bộ có tài, có đức cho Nhà nước”⁵. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, một nhà giáo giỏi không đòi hỏi phải tinh thông mọi lĩnh vực, mà trước hết phải thành thạo lĩnh vực chuyên môn của mình; không được bằng lòng với kiến thức đã có, thường xuyên tích lũy kiến thức, tự học, tự bồi dưỡng để nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ. Tại lớp học chính trị của giáo viên ngày 06/8/1959, Người chỉ rõ: “Các cô, các chú phải ngày càng tiến bộ để dạy cho con em ngày càng tiến bộ, nếu không thì sẽ ảnh hưởng không tốt đến con em... Cán bộ và giáo viên cũng phải tiến bộ cho kịp thời đại thì mới làm được nhiệm vụ. Chớ tự túc, tự mãn, cho là giỏi rồi thì dừng lại. Mà dừng lại là lùi bước, là lạc hậu, mình tự đào thải trước”⁶.

Người yêu cầu đội ngũ thầy, cô giáo phải học tập chủ nghĩa Mác - Lênin một cách sáng tạo: “Học tập chủ nghĩa Mác - Lênin là học tập cái tinh thần xử trí mọi việc, đối với mọi người và đối với bản thân mình”⁷. Người căn dặn: “Nhiệm vụ của các cô giáo, thầy giáo rất nặng nề nhưng rất vẻ vang. Muốn làm tròn nhiệm vụ đó thì phải luôn luôn gương mẫu về mọi mặt, không ngừng bồi dưỡng đạo đức cách mạng, lập trường chính trị; phải ra sức đoàn kết giúp đỡ nhau cùng tiến bộ”⁸. Người yêu cầu các thầy, cô giáo phải là tấm gương sáng cho học sinh về sự đúng đắn, tiến bộ và tốt đẹp trong cuộc sống.

Chức năng trọng yếu của giáo dục là hình thành và phát triển nhân cách con người một cách toàn diện. Việc hình thành và phát triển nhân cách cho thế hệ trẻ là trách nhiệm của toàn xã hội, của gia đình và hệ thống giáo dục quốc dân, trong đó đội ngũ nhà giáo có trách nhiệm nặng nề nhất vì họ là những người trực tiếp giáo dục, đào tạo thế hệ trẻ. Có thể nói, thầy, cô giáo là “dấu nối” giữa nền văn hóa xã hội và việc tái sản xuất nền văn hóa đó ở thế hệ trẻ. Mặt khác, việc hình thành và phát triển nhân cách con người là một quá trình lâu dài, chịu sự tác động của nhiều yếu tố, nhưng giai đoạn được giáo dục ở nhà trường, dưới sự dìu dắt, dạy bảo của thầy cô là giai đoạn phát triển mạnh mẽ nhất của nhân cách. Vì vậy, những tác động và sự giáo dục ở giai đoạn này vừa có tác dụng đặt nền móng, vừa có tác dụng định hướng, dẫn dắt cho quá trình phát triển nhân cách ở học sinh.

2. Vai trò của nhà giáo đối với sự phát triển xã hội hiện nay

Trong thời đại ngày nay, trước những yêu cầu của công cuộc đổi mới, quá trình giao lưu, hội nhập và phát triển của đất nước cũng như trước yêu cầu của công cuộc đổi mới căn bản và toàn diện nền giáo dục nước nhà, thì vị trí, vai trò quan trọng của nhà giáo không những tiếp tục được khẳng định mà còn có những nội dung mới, đặt ra những yêu cầu mới.

Nghị quyết số 29-NQ/TW, ngày 04/11/2013 của Ban Chấp hành Trung ương khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường, định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế nhấn mạnh: “Tạo chuyên biến căn bản, mạnh mẽ về chất lượng, hiệu quả giáo dục, đào tạo;

đáp ứng ngày càng tốt hơn công cuộc xây dựng, bảo vệ Tổ quốc và nhu cầu học tập của nhân dân". Để đạt được những mục tiêu mà Nghị quyết đề ra, cần phải có sự nỗ lực, quyết tâm của cả hệ thống chính trị, của toàn dân và toàn xã hội, trong đó người thầy đóng vai trò hết sức quan trọng, quyết định sự phát triển của nền giáo dục nước nhà.

Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng (2016) đã đề ra phương hướng, nhiệm vụ trong đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục, đào tạo, phát triển nguồn nhân lực: *"Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ và đồng bộ các yếu tố cơ bản của giáo dục, đào tạo theo hướng coi trọng phát triển phẩm chất, năng lực của người học"*⁹. *"Phát triển đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý, đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục và đào tạo. Thực hiện chuẩn hóa đội ngũ nhà giáo theo từng cấp học và trình độ đào tạo"*¹⁰.

Báo cáo của Ủy ban UNESCO về giáo dục thế kỷ XXI đã khẳng định vai trò quyết định của người thầy giáo trong việc chuẩn bị thế hệ trẻ có trách nhiệm xây dựng tương lai của nhân loại theo hướng toàn cầu hóa, có tinh thần đoàn kết, sự hiểu biết, tôn trọng lẫn nhau, sống trong hòa bình và có lòng bao dung. Thành công của các cuộc cải cách giáo dục phụ thuộc rất nhiều vào "ý chí muốn thay đổi" cũng như chất lượng giáo viên.

Xã hội phát triển, kéo theo nhiều vấn đề mới nảy sinh, đòi hỏi người giáo viên không chỉ có nhiệm vụ truyền dạy cho học sinh tri thức, đạo đức, mà còn phải dạy cho các em kỹ năng sống để giúp các em giải quyết những vấn đề của thực tế. Người giáo viên phải biết khơi dậy và bồi dưỡng cho học sinh những phẩm chất đạo đức truyền thống tốt đẹp của dân tộc, những phẩm chất đạo đức trong tư

tưởng đạo đức Hồ Chí Minh và những phẩm chất đạo đức mới trong xã hội hiện đại. Đồng thời, người giáo viên phải bồi dưỡng cho học sinh năng lực sáng tạo của một người công dân, thông qua "dạy chữ" để "dạy người", giáo dục, đào tạo ra những con người toàn diện cả về năng lực và phẩm chất. Để làm được điều đó, mỗi giáo viên phải thấm nhuần tư tưởng Hồ Chí Minh về vị trí, vai trò của nhà giáo, từ đó không ngừng tự học, tự nghiên cứu, nỗ lực vươn lên để hoàn thiện bản thân.

Ngày nay, nhà giáo không còn là người truyền thụ kiến thức một chiều, mà phải là người hỗ trợ, hướng dẫn học sinh tìm chọn và xử lý thông tin, định hướng cho học sinh phát huy năng lực của bản thân, khơi dậy trong các em niềm đam mê để từ đó định hướng nghề nghiệp và tương lai sau này. Thay những tiết học độc thoại của thầy bằng đối thoại của học sinh, thầy là người hướng dẫn, dẫn dắt học sinh kiếm tìm chân lý. Đổi mới phương pháp dạy học từ chỗ lấy người dạy làm trung tâm sang lấy người học làm trung tâm, thầy cô là người hướng dẫn, học sinh là người chủ động lĩnh hội và tiếp thu.

Một trong những tư tưởng quan trọng trong chiến lược phát triển giáo dục thế kỷ XXI của UNESCO là giáo viên phải được đào tạo để trở thành những nhà giáo dục hơn là những chuyên gia truyền đạt kiến thức. Tư tưởng đó nhấn mạnh, nhà giáo trong thời đại mới phải biết phát triển ở người học ý thức về các giá trị đạo đức, tinh thần, thẩm mỹ tạo nên bản sắc văn hóa truyền thống riêng của từng dân tộc. Hơn ai hết, người giáo viên phải là nhà giáo dục, dùng chính nhân cách của mình để tác động tích cực đến sự

hình thành và phát triển nhân cách của học sinh. R. Tagore (1861-1941) - người châu Á đầu tiên được trao Giải Nobel Văn chương (1913) đã nhận định rằng: đầu tư vào một người đàn ông, ta được một người chồng tốt; đầu tư vào một người phụ nữ, ta được một gia đình tốt; đầu tư vào một nhà giáo, ta được một thế hệ tốt.

Ngày nay, việc “học suốt đời” đã trở thành thực tế, sự tiến bộ của công nghệ cho phép người học có thể học bất cứ cái gì mà mình yêu thích. Trong quá trình học tập, chất lượng học tập của học sinh và chất lượng hoạt động sư phạm của giáo viên có tương quan tỷ lệ thuận với nhau. Để bảo đảm chất lượng học tập của học sinh, cần có quy định về trình độ năng lực của người thầy. Chuyên nghiệp hóa nghề dạy học là cam kết của ngành giáo dục đối với xã hội về chất lượng của lực lượng lao động nghề, đó cũng là cách để khẳng định giá trị của nghề sư phạm trong xã hội. Để đáp ứng được yêu cầu đó, người thầy phải trải qua quá trình học tập và thực hành một cách tích cực, kỹ lưỡng, từ đào tạo ban đầu đến bồi dưỡng liên tục trong thực tiễn hành nghề. Tuy nhiên, dù được đào tạo đến trình độ nào thì người thầy vẫn luôn đứng trước yêu cầu phải không ngừng trau dồi, học tập, nhất là trong kỷ nguyên công nghệ thông tin, tri thức nhân loại luôn được bổ sung một cách nhanh chóng.

Dân tộc Việt Nam - một dân tộc có nền văn hóa lâu đời với truyền thống “tôn sư trọng đạo” đã sản sinh và nuôi dưỡng nhiều tấm gương nhà giáo sáng ngời cả về cốt cách và tâm hồn: Chu Văn An, Lê Quý Đôn, Cao Bá Quát, Nguyễn Đình Chiểu, Phan Bội Châu,... và Hồ Chí Minh - một trong những nhà

giáo nổi tiếng nhất, ưu tú nhất trong lịch sử Việt Nam, người thầy chỉ bảo và đào tạo nên những chiến sĩ cộng sản xuất sắc cho cách mạng, đem lại hòa bình, hạnh phúc, ấm no cho nhân dân Việt Nam. Những con người đó đã góp phần tạo nên những phẩm chất đạo đức truyền thống cao đẹp của nhà giáo. Ngày nay, tên tuổi những nhà giáo: Nguyễn Ngọc Ký, Đặng Thai Mai, Hoàng Xuân Hãn,... đã ghi dấu ấn đậm nét trong sự nghiệp giáo dục của nước nhà bằng sự cống hiến và nỗ lực vươn lên của mình.

Cố Thủ tướng Phạm Văn Đồng từng nói: “Nghề dạy học là một nghề cao quý vào bậc nhất trong các nghề cao quý của xã hội xã hội chủ nghĩa, nghề dạy học là một nghề sáng tạo vào bậc nhất trong các nghề sáng tạo... vì nó sáng tạo ra những con người sáng tạo”¹¹. Thầy cô không chỉ truyền dạy cho ta tri thức, mà còn dạy ta biết làm người cho đúng nghĩa. Họ có thể tự hào về vị trí và vai trò của mình đối với sự nghiệp “trồng người”. Song, cùng với niềm vinh dự đó là trách nhiệm lớn lao, nặng nề của mỗi người thầy, phải làm sao để hình ảnh người thầy luôn là khuôn mẫu, chuẩn mực của xã hội, lời nói và hành động của người thầy có thể trở thành “khuôn vàng thước ngọc”, là tấm gương sáng để mọi thế hệ học trò học tập và noi theo. ♦

1, 7. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, t. 11, tr. 528, 611.

2, 5. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđđ*, t. 1, tr. 26; t. 6, tr. 93.

3, 6. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđđ*, t. 12, tr. 270, 266.

4, 8. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđđ*, t. 14, tr. 402-403, 747.

9, 10. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2016, tr. 115, 117.

11. Dẫn theo Nguyễn Đăng Tiến - Nguyễn Phú Tuấn (biên soạn): *Danh nhân giáo dục Việt Nam và thế giới*, Nxb. Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 2011, tr. 5.